

Richard Gehrt Holm:

Erkendelsesformende retorik – genrestrategi i tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussens drejebog

RESUMÉ

Artiklen er en undersøgelse af, hvordan anvendelsen af genrer er med til at forme vores erkendelse af omverdenen. Omdrejningspunktet for undersøgelsen er tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussens personlige foredrag på Vartov om Kierkegaards og Grundtvigs indflydelse på hans eget liv, og hvordan han på strategisk vis kombinerede den personlige foredragsgenre med den politiske forsvarstalegenre til dygtigt og bevidst at forme sine tilhørers erkendelse af den eskalerende Muhammedkrise i efteråret 2005. Undersøgelsen tager afsæt i Carolyn Millers genreforståelse, genre som social handling.

ABSTRACT

This article is a survey of how the use of genres helps shape our cognition of the outside world. The focus of the survey is former Prime Minister Fogh Rasmussen's personal speech held on Vartov about Kierkegaard's and Grundtvig's influence on his own life, and how he strategically combined the personal speech genre with the political defense speech genre to cleverly and consciously form his audience's recognition of the escalating Muhammad crisis in the autumn of 2005. The survey is based on Carolyn Miller's understanding of genre as social action.

EMNEORD

Erkendelse, retorik, genre, metafor

KEYWORDS

Cognition, rhetoric, genre, metaphor

Introduktion

Den sidste dag i efteråret 2005, den 30. november, indledte daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen, som den første af tolv kendte personer, en foredragsrække om arven fra Grundtvig og Kierkegaard arrangeret af Søren Kierkegaard Forskningscenteret (Mikkelsen 2005). Foredragsrækken skulle markere, at Søren Kierkegaard Forskningscenteret tidligere på året var flyttet ind på Vartov under samme tag som Grundtvig-Akademiet og Grundtvig-Biblioteket. Emnet for foredragsrækken var, hvorledes Grundtvig og Kierkegaard havde påvirket foredragsholderne hver især.

Det var dog ikke Grundtvig og Kierkegaard, som havde fyldt for Fogh i efteråret, der havde bragt optakten til Muhammedkrisen, som skulle blive den største udenrigspolitiske krise i Danmark siden 2. Verdenskrig og koste mere end 100 mennesker livet (Bendtsen 2013). Jyllands-Posten havde den 30. september 2005 havde bragt satiriske tegninger af Islams profet Muhammed. Det Islamiske Trossamfund havde forlangt en officiel undskyldning af Jyllands-Posten og en tilbagetrækning af tegningerne. Desuden havde muslimske ambassadører i Danmark bedt om et møde med Fogh vedrørende situationen, som senere blev ledsaget af en fælles protestskrivelse, dog uden held. Herefter meldte muslimske organisationer Jyllands-Posten til politiet for blasfemi og racediskrimination, og i november måned rejste en delegation af danske muslimer til Mellemøsten med henblik på at opfordre til international fordømmelse af tegningerne (Berlingske Research 2008).

Som jeg vil udfolde i artiklen, valgte Fogh på den baggrund at kombinere foredraget om de to religiøse personers påvirkning i sit liv, der helt formelt kan klassificeres som genren 'det personlige foredrag', med en anden genre, nemlig 'den politiske tale', eller helt specifikt 'den politiske forsvarstale'. Kombinationsgenren udgjorde dermed et forsvar for regeringens politiske linje i den aktuelle og eskalerende krise mellem det kulturkristne Danmark og de islamiske lande, hvor han brugte de to kristne tænkere, Kierkegaard og Grundtvig, som rygdækning herfor. Hans dygtige og bevidste brug af kombinationsgenren var egnet til ned i detaljen at forme de tilhørendes erkendelse, således at de opfattede situationen som han selv.

Problemstilling og undersøgelsesmetode

Den præcise problemstilling, jeg har valgt at undersøge, er følgende: *Hvordan formåede Anders Fogh Rasmussen i sin tale på Vartov retorisk-stilistisk at kombinere foredragsgenren med genren den politiske forsvarstale, og hvordan brugte han denne kombinationsgenre til at forme sine tilhørers erkendelse?*

Først vil jeg ud fra Carolyn Millers (1984/2001, 17-35) genreforståelse, der betragter genre som social handling, redegøre for, hvorledes genrebegrebet rent teoretisk opererer, og hvordan det kan anvendes rent analytisk. Ud fra hendes meningshierarki, med niveauer under og over genreniveauet, vil jeg argumentere for det hensigtsmæssige i, at genreanalysen, udover selve genreniveauet, medtager meningsniveauer fra både under og over genreniveauet. Denne tredeling, genreniveauet samt niveauerne hhv. under og over, vil dermed udgøre de tre grundlæggende analytiske perspektiver i selve min tilgang til empiren.

Dernæst vil jeg ved hjælp af Lloyd F. Bitzer (1968/1997) analysere den konkrete situation omkring foredraget med henblik på at se, hvilke indlejrede genremæssige krav den har i sig til Fogh som taler.

Herefter vil jeg foretage en analyse af empirien, Foghs tale, som vil bestå i en nærlæsning/close reading heraf, og som vil afspejle ovennævnte tre analytiske perspektiver: selve genreniveauet samt niveauerne under og over.

Niveauerne under genreniveauet: I min valgte problemstilling har jeg indsnævret nærlæsningens fokus til retorisk stil, som grundlæggende består af følgende tre elementer: ordvalg, figurbrug og syntaks (Klujeff 2009, 171). Disse delelementer i retorisk stil befinder sig på niveauerne under genreniveauet, det vil sige niveauer som sprog, talehandlinger og strategi. I forhold til min analyse fastholder jeg elementet ordvalg, men af hensyn til artiklens begrænsede omfang er elementet figurbrug indsnævret til sammenligninger og metaforer, og elementet syntaksfaktor er helt fravalgt af samme årsag. Analysen af retorisk stil vil derfor bestå af ordvalg, sammenligninger og metaforer, og disse vil samtidig udgøre strukturen for nærlæsningen, således de kommer til at udgøre tre selvstændige delafsnit i analysen. Rent analytisk er niveauerne under genreniveauet derigennem repræsenteret via retorisk stil og vil være at finde i hele nærlæsningen.

Selve genreniveauet: En analyse af selve genreniveauet vil typisk indeholde en eller flere af følgende elementer: genrebeskrivelse, genredeltagelse og genreanvendelse.¹ Genrebeskrivelsen af hhv. det personlige foredrag og den politiske tale forudsættes mere eller mindre, hvorimod fokus vil være på selve Foghs genredeltagelse i disse to og især hans genreanvendelse af dem. Dermed inddrager jeg alene genredeltagelse og genreanvendelse som elementer i min analyse. Genreniveauanalysen vil, på samme måde som analysen af niveauerne under, være at finde i alle nærlæsningens tre delafsnit.

Niveauerne over genreniveauet: I nærlæsningens sidste delafsnit omkring metaforer vil jeg ud fra Millers hierarki hæve perspektivet til niveauer over genreniveauet og fokusere på de kulturelle og samfundsmæssige forhold, der gør sig gældende i situationen.

Genrebegrebet i mikro- og makroperspektiv

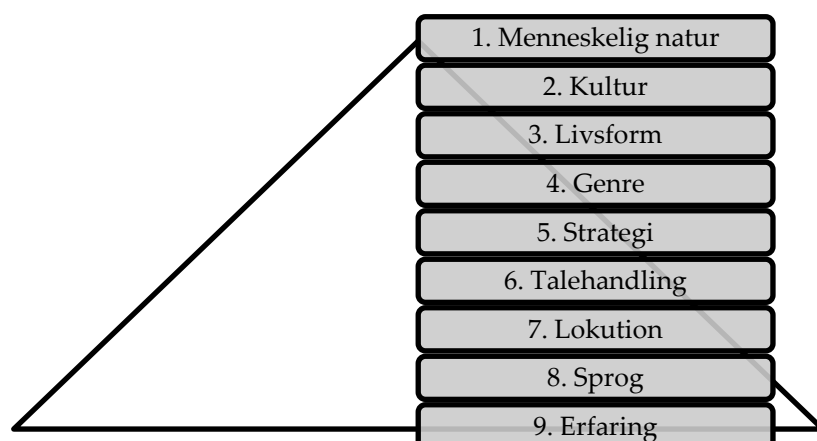
Carol Berkenkotter og Thomas Huckin (1993, 501) beskriver genrer som "intellectual scaffolds on which community-based knowledge is constructed". De skal både være fleksible nok til at kunne modificeres til den konkrete unikke retoriske situation og samtidig stabile nok til at indfange de aspekter i situationen, som er typiske gentagelser fra andre situationer. "This tension between stability and change lies at the heart of genre use and genre knowledge" (501). I en kontekst med mønstre og normer på den ene side, og behovet for nyheder og originalitet på den anden side, ændres det intellektuelle indhold over tid, hvilket igen leder til en ændret diskussionsform af indholdet: "This is why genre knowledge involves both form *and* content" (501).²

Carolyn Miller bygger netop sit genrebegreb på form og indhold. Hun opererer med et hierarki bestående af en række "mening-som-handling" niveauer, hvor form og indhold på et niveau leder til mening på et højere niveau. Hun opstiller følgende hierarki (1984/2001, 31):³

¹ Jeg bygger her på Jens E. Kjeldsen (2006/2009), som gør opmærksom, at han selv igen trækker på Sonja K. Foss (1996) og Jackson Harrell og Wil A. Linkugel (1978).

² Forfatterens kursivering.

³ Pyramideafbildningen er tilføjet for at underbygge handlingerne som hierarkisk opbyggede.

Ovenstående model bygger på den hermeneutiske tilgang. Ligesom fortolkning og forudforståelse leder til en ny forståelse, leder form og indhold til et nyt niveau i meningshierarkiet. Når meningsniveauet begynder at tage form, bliver det lig med indholdet på et nyt niveau som sammen med en ny form leder til et nyt meningsniveau osv. I praksis fungerer det på følgende måde: Hvis en person for eksempel anvender talehandlingstyperne konstaterer suppleret med ekspressiver, så kan ekspressiverne fungere som en understregning af, hvordan han mener, verden hænger sammen.⁴ Omvendt hvis personen for eksempel anvender talehandlingstyperne regulativer suppleret med konstaterer, så kan konstaterernes funktion være at skabe fundamentet for regulativerne, således at hans opfordring til hvad folk skal vælge skal ses i lyset af den måde, verden hænger sammen på. I første situation vil formen af talehandlingerne udgøre en etos-strategi, hvor han kalkulerer med, at folk vil støtte ham, blot han udtaler hvorledes verden hænger sammen, og hvordan hans personlige præference er herom. I den anden situation, derimod, ændres strategien i og med at talehandlingstyperne også omformes, således at strategien bliver en logos-strategi med logisk underbygning af opfordringerne. Formningen af talehandling leder dermed til strateginiveauet. Når disse to strategier begynder at udgøre selve indholdet af nye former, vil de danne et nyt niveau, genreniveauet. Logos-strategien kunne lede til et fagligt indhold og antage genreformen faglitteratur, hvor etos-strategien kunne lede til et selvportrætterende indhold og antage genreformen selvbiografi. Dette kunne så gentage sig fra genreniveauet og

⁴ Der tages afsæt i talehandlingerne af Jürgen Habermas (1971/2001).

opefter. Faglitteraturgenren kunne videreføres op i en videnskabelig livsform og kultur med udspring i en rationel menneskelig natur, hvorimod selvbiografigenren kunne videreføres op i en individualistisk livsform og kultur med udspring i en egoistisk menneskelig natur. Heather Bastian (2012, 118) opsummerer Millers genrebegreb som social handling således: "Genre achieves meaning as a form of action because of its association with contexts and situations". Miller placerer dermed genrer som en meningsfyldt faktor, der binder mikro- og makroniveauerne sammen.

Samtidig påpeger Miller, at genrerne prøver at opnå noget bestemt i en konkret situation, hvilket Lisa Villadsen (2009, 112) opsummerer på følgende måde: "Gennem sammenkoblingen af situation og intention bliver genre dermed et udtryk for et *socialt motiv*, en konventionaliseret måde at realisere en individuel intention gennem behandlingen af et fælles emne, der er tilgængeligt for såvel retor som modtagere" (forfatterens kursivering). Vladimír Chrz og Ivo Cermák (2007, 78) uddyber intentionalitetsbegrebet ved at skelne mellem tre forskellige niveauer: et på individniveau, hvor personen vil noget bestemt; et på situationsniveau, hvor situationen kræver noget bestemt, og et på kulturniveau, hvor den menneskelige aktivitet og kultur fordrer noget bestemt. For bedre at kunne forstå intentionaliteten på genreniveauet i Millers hierarki, svarende til Chrzs og Cermáks situationsniveau, vil det derfor være hensigtsmæssigt at se intentionaliteten i lyset af såvel niveauer under som over.

På den baggrund vil jeg i nærlæsningen af min empiri beskæftige mig med at analysere selve genreniveauet, samt niveauer under og over. Genreniveauet, og niveauet under, vil være repræsenteret i alle nærlæsningens tre delafsnit, hvor niveauet over alene vil være repræsenteret i nærlæsningens sidste delafsnit omkring metaforer, da det er her, jeg perspektiverer nærlæsningens resultater til livsform, kultur og menneskelig natur. Men før jeg går til nærlæsningen, vil jeg analysere den konkrete situation.

Situationsanalyse

Set ud fra teorien om den retoriske situation af Lloyd F. Bitzer (1968/1997) er der tre konstituerende elementer i situationen: 'det påtrængende problem', de tvingende omstændigheder' og 'publikum', samt et fjerde ikke-

konstituerende element, 'den passende respons' på den retoriske situation. I det næste vil jeg analysere nærmere på disse elementer i Anders Fogh Rasmussens situation, særligt med genrer for øje.

Det påtrængende problem: Fogh havde fået en invitation til at være den første af tolv personer i en foredragsrække om hvordan Grundtvig og Kierkegaard havde inspireret dem personligt. Dermed er den personlige foredragsgenre italesat direkte, og som dermed også vil styre folks forventninger.

De tvingende omstændigheder: I Foghs tilfælde bliver det en umulighed at skelne mellem mennesket og politikerens. Allerede som 17-årig stiftede han i 1970 Liberal Ungdom, som han også var formand for indtil 1972. I 1974-76 var han formand for Venstres Ungdom, og i 1978 blev han som 25-årig og nyuddannet cand.oecon., medlem af Folketinget, tingets yngste medlem dengang. Siden fulgte en karriere med forskellige politiske formandskaber, ministerposter og endelig statsministerposten i 2001, en ambition han havde haft fra barnsben af (U.forf. 2003, 2009 og 2014). Med en så udpræget politisk bevidst person vil publikum forvente, at Fogh også vil fremkomme med politiske ytringer, når han taler om sin personlige inspiration af de to tænkere, da inspirationen naturligt vil være ind i en politisk sammenhæng. Hermed smelter de to genrer sammen, det personlige foredrag og den politiske tale, *ikke* som en genrehybrid, hvor kun nogle elementer fra begge genrer inddrages, men som en regulær genrekombination, hvor alle elementer fra begge genrer stadigvæk gør sig gældende. Under det personlige foredrag vil Fogh derfor ikke kunne negligere de politiske udfordringer, han står i som statsminister, da de klæber til ham, uanset hvilken situation han står i.

Publikum: Ud fra foredragets tema må det forventes, at publikum primært vil være etniske og sekulære kulturkristne danskere, som er interesserede i emner som politik, religion, filosofi, kultur og historie.

Den passende respons: Udfordringen bliver at få kombineret den personlige inspiration med de politiske udfordringer, når personen og politikerens nu ikke kan skilles ad. Succeskriteriet for Fogh er derfor, at han både deltager i og anvender de to genretyper i en dyb forening med hinanden, således han ikke går på kompromis med en af genretyperne. Foredragstemaet var sat, inspirationen fra Grundtvig og Kierkegaard – men det politiske tema var kun sat på overordnet niveau i form af aktuelle politiske udfordringer. For at

levere en passende respons skulle Fogh altså vælge en aktuel politisk udfordring, som kunne gå hånd i hånd med inspirationen fra Grundtvig og Kierkegaard. Her valgte Fogh den eskalerende Muhammedkrise, som jeg har beskrevet nærmere indledningsvis i artiklen her. Den eskalerende politiske krise, med sit værdiorienterede omdrejningspunkt, egnede sig i særlig grad til at blive kombineret med det personlige foredragsemne om de to danske tænkere som værdimæssige inspirationskilder i ens liv, som tilmed også egnede sig godt til det etnisk sekulære og kulturkristne danske publikum. Som jeg vil underbygge i min retoriske nærlæsning af Foghs tale, var det et klogt valg af ham.

Nærlæsning af Anders Fogh Rasmussens tale

Ordanalyse

Blandt topscorerne af ord, som Anders Fogh Rasmussen bruger i sit foredrag, er ordene "jeg", "min(e)" og "mig", som han bruger 102 gange tilsammen.⁵ Heroverfor bruger han navnene "Kierkegaard" og "Grundtvig" inkl. tilbagevisende stedord 91 gange tilsammen.⁶ Desuden bruger han ordene "religion" og "religiøs", samtidig med at han bruger ordene "Gud", det "guddommelige" og det "gudsskabte", hvilket han tilsammen gør 58 gange,⁷ og som passer godt til emnet om Grundtvig og Kierkegaard, da de begge var religiøse/kristne personer. Ligeledes bruger Fogh 60 gange ord som "etik", "værdier" og "normer" i forskellige bøjningsformer,⁸ hvilket også synes at stemme godt overens med religion/kristendom som tema. På det kvantitative plan ser det således ud til, at Fogh holder sig til foredragets emne, idet han taler om de to kristne tænkere, Grundtvig og Kierkegaard, og hvordan de har været vigtige kilder i hans eget personlige liv omkring subjektive emner som etik, værdier og normer. På den anden side bruger Fogh også ord, som synes

⁵ 65 x "jeg", 25 x "min(e)" og 12 x "mig" = 102 gange

⁶ 40 x "Kierkegaard", 36 x "Grundtvig", 11 x "hans", 3 x "dem" og 1 x "herrer" = 91 gange

⁷ 14 x "Gud(s)", 3 x "guddommelig(e)", 1 x "gudsskabt", 23 x "(tvær-/ikke-)religiøs(e/t) og 17 x "(lov-) religion(en/ens/er/s-udøvelse) = 58 gange

⁸ 31 x "etik/etisk(e)", 14 x "værdi(er/-tomhed/-relativismen)" og 15 x "(moral-)norm(er/erne/-systemet/-sæt)" = 60 gange

at falde udenfor den personlige foredragsgenre. Han bruger ordet "vi" 60 gange, som passer godt sammen med genren den politiske tale, hvor han som politiker, og i særdeleshed som statsminister, repræsenterer folket. Samtidig bruger han også ordene "frihed" og "ansvar" henholdsvis 40 og 26 gange i forskellige bøjningsformer; et begrebspar som har indgået i hans eget partis, Venstres, grundlag: "Frihed under ansvar".⁹ Der er dermed forhold på det kvantitative plan, der vidner om, at Fogh også inkorporerer den politiske talegenre i talen. Der er altså på det kvantitative plan stilistiske spor fra begge genrer i hans tale.

For at finde ud af hvordan Fogh bærer sig ad med at binde de to genrer sammen, kræves der en mere kvalitativ tilgang. Overskriften på foredraget lægger op til, hvordan Grundtvig og Kierkegaard har været kilder i hans liv; hvorledes de har fyldt hans liv med tanker og perspektiver, som han har kunnet bruge i sit virke. Fogh er tro imod dette, idet han fremholder sig selv som det aktive subjekt, der bruger Grundtvig og Kierkegaard som passive objekter. Fogh siger: "Det var som om, Grundtvig blev brugt som trækraft for socialistiske projekter. Jeg gik ikke ind i diskussionen om tolkningen af Grundtvig. Lagde ham blot til side [...] Men jeg vendte tilbage til Grundtvig. Han blev i mine øjne rehabiliteret [...]".¹⁰

Det var ikke så meget, hvad Grundtvig selv havde sagt, men mere bestemte tolkninger af Grundtvig som Fogh kunne bruge, hvilket efterlader Fogh som det handlende subjekt og Grundtvig som det passive objekt. Ligeså forholder det sig med Kierkegaard. Her siger Fogh: "Jeg tror, at Søren Kierkegaard ville have rystet på hovedet ad al den ståhej, som fulgte udgivelsen af min bog [Fra Socialstat til Minimalstat] [...] Når jeg måtte have fat i Kierkegaard, så var det for at løse et dilemma [...]". Fogh formår i sin tale at få fremholdt sig selv som hovedperson, trods de to tænkeres pondus. Det er den selvsamme rolle, publikum også forventer af Fogh i genren den politiske tale, hvor han som

⁹ Begrebsparret "frihed og ansvar" findes i forskellige udgaver i partiets forskellige historiske partiprogrammer inkl. det nuværende, som er tilbage fra 2006 udarbejdet under Fogh, da han var partiformand (Venstre 2006, 4).

¹⁰ Alle citater af Fogh fra talen (Rasmussen, 2005) er uden angivelse af reference i selve artikelteksten. Der kan ikke refereres til sidetal i talen, da det foreligger som ét langt dokument på statsministeriets hjemmeside uden sideangivelse.

politiker skal stille sig frem og gøre en forskel for landet. På den måde formår Fogh at udnytte selve den fælles rolle eller form, som de to genrer deler.

Derimod er indholdene i de to genrer lidt forskellige. Det personlige foredrag bygger ikke på retors overbevisning gennem objektive og logiske forklaringer men gennem inspiration ved at bruge sig selv som person med sine holdninger og oplevelser – gerne ledsaget af en god følelsesmæssig kontakt med publikum. Selvom den politiske tale ikke nødvendigvis behøver at indeholde det diametralt modsatte, da inspiration og følelser også gør sig gældende her, forventer vi dog i en politisk tale at høre om et fælles 'vi' i stedet for personens 'jeg', da talen har sigte på samfundets bedste. Hvordan integrerer Fogh de 60 stk. 'vi' fra den politiske tale i den personlige foredragsgenre? Sammen med dronningen er statsministeren den eneste i Danmark, der ikke kan sige 'jeg' uden samtidig også at sige 'vi'. Statsministerens dagligdag består i at beskæftige sig med forhold, der berører samtlige danskere, så når han taler om sit personlige liv, sit arbejde og sin dagligdag, kan han ikke gøre dette uden samtidig at tale ind i en kontekst, hvor alle er repræsenteret. Samtidig forstærker han dette 'vi' ved at omformulere begrebsparret ansvar og frihed til et beslægtet begrebspar: ret og pligt. Fogh bruger ret og pligt henholdsvis 18 og 4 gange i forskellige udgaver. I begge begrebspar er det de beslægtede begreber frihed og ret, han oftest nævner, hvorved fokus forbliver ens i begge versioner. Styrkelsen af det statsministerielle 'vi' består i, at partiet Venstres slogan "frihed under ansvar" nu i stedet trækker på fagbevægelsens og Socialdemokraternes historiske slogan: "Gør din pligt og kræv din ret" (Petersen 2014). Fogh taler dermed som statsminister ikke blot til sine egne men også til dem, der ikke har stemt på ham. En statsministerpost, repræsenterende landets befolkning, kan ikke skilles fra den person, som beklæder posten; de to vil altid smelte sammen set med befolkningens øjne. Det medfører, at det er muligt for en statsminister at gøre brug af 'vi', at tale politisk, samtidig med at han holder et personligt foredrag, hvori hans egen person danner grundlaget. Som statsminister står Fogh i en unik rolle, som han har fået forærende, men som han også helt klart forstår at udnytte.

Går man dybere ind i selve indholdet, og ser på emnet for det personlige foredrag, så sker der også en sammensmeltning med den politiske tale på dette plan. Emnet for det personlige foredrag er Grundtvig og Kierkegaard

som vigtige kilder i Foghs liv, og begge tænkere er religiøse/kristne. Samtidig står landet i en eskalerende politisk krise i forhold til en bestemt religion, islam, og fordrer en politisk reaktion fra statsministeren. Fogh binder de to genrer sammen rent indholdsmæssigt ved at konvertere sin personlige religiøse/kristne inspirationskilde til et politisk svar. Meget belejligt for Fogh er Grundtvig kendt for sin frihedstænkning (Regner u.d.), og Kierkegaard, som eksistentialismens forløber, er kendt for sit fokus på den enkelte og dennes personlige valg (Kierkegaard 1847/1962, 9 [forord]).¹¹ Sættes de to tænkeres emner sammen, leder dette til et emne om den personlige frihed, som netop har været en af partiet Venstres grundholdninger (Venstre 2006, 3-4). Dermed bliver Fogh i stand til at konvertere den personlige inspiration fra de to historisk-religiøse tænkere til et meget klart Venstre-politisk svar ind i den aktuelle religions-politiske situation. Fogh står fast på den personlige friheds ukrænkelighed trods muslimske landes krav om censur i forhold til Muhammed-tegningerne:

[...] friheden for den enkelte må dog være begrænset af, at den ikke må hindre andres ret til samme frihed [...] Det får mig også til at sige et par ord om religionens betydning i samfundet [...] religion er og bliver et personligt anliggende mellem det enkelte menneske og den Gud, som den pågældende måtte tro på. Det er farligt, når personlig tro bliver erstattet af en lovreligion, hvor samfundet skal indrette sig efter religiøse påbud [...].

Fogh runder Kierkegaard af som inspirationskilde med at sige, at "Kierkegaard så løsningen i Gud", og hvor han efterfølgende tilføjer: "Men jeg tror der kan være fordele i at udvide løsningen, så den rækker ud over kristendommen". Her introducerer han så den afdøde professor K. E. Løgstrup (1905-1981) med sine suveræne livsytringer på tværs af alle kulturer. Men Løgstrup (1968) endte med at skrive bogen *Opgør med Kierkegaard*, hvor han netop gør op med Kierkegaard og hans religiøse indfaldsvinkel og i stedet tilbyder en sekulariseret løsning. Løgstrup selv kaldte denne sekularisering et "opgør med Kierkegaard", men Fogh kalder det "at udvide løsningen", alt imens Fogh omtaler løsningen som én Kirkegaard havde åbnet

¹¹ Henvisningen er blot en enkelt referere til udtrykket "Hiin Enkelte", som var et yndet udtryk hos Kierkegaard.

hans øjne for. Her camouflerer Fogh et regulært brud med Kierkegaard til blot at være en udvidelse af Kierkegaards løsning. Havde han ikke lavet denne camouflering, ville det i høj grad have brudt med de forventninger folk var kommet med, nemlig en hyldesttalegenre til Kierkegaard, hvor de skulle høre hvordan Kierkegaard havde inspireret Fogh. Det ville have været fatalt, hvis Fogh direkte og åbenlyst havde stillet sig i Løgstrups opgør med Kierkegaard – genren dikterer, at der er brug for en camouflering. Jeg skal ikke her komme ind på en nærmere vurdering af redeligheden i camoufleringen, men alene nøjes med at konstatere det rent genre-mæssigt fungerer.

Hvor Fogh retorisk formår at forblive tro mod hyldesttalegenren til Kierkegaard gennem omskrivningen af ordet 'opgør' til 'udvidelse af løsningen', bryder han dog med den, da han får sagt følgende inden han begynder at udvide løsningen: "Det er her jeg er besnæret af Kierkegaard". Man bliver ikke besnæret af en inspirationskilde, men derimod af noget som på overfladen ser godt ud, som dog ved nærmere eftersyn er knapt så godt. Hvor det lykkedes for Fogh med ordet 'udvidelse' at få sig selv til at fremstå som en, der bygger ovenpå Kierkegaard, så mislykkes det med ordet 'besnæret'.

Psykiateren og psykoanalytikeren Jaques Lacan (1901-1981) mente, at underbevidstheden opererer på samme sproglige måde som bevidstheden, og at underbevidstheden derigennem var i stand til at bryde ind i sproget som fortællelser og dermed blive retorisk (Didrichsen 2003, 212-214). Ud fra dette perspektiv kan det siges, at Fogh med ordet 'besnæret' falder ud af sin kontrollerede og disciplinerede rolle og laver et 'freudian slip of the tongue' og afslører sit egentlige forhold til Kierkegaard. På dette ene punkt bliver den personlige foredragsgenre i forhold inspirationen fra den kristne Kierkegaard undertrykt til fordel for genren den politiske forsvarstale, hvor han forsvarer sin og regeringens sekulære politik.

På nær dette ene punkt lykkes det dog Fogh gennem sine ord at sammensmelte den personlige foredragsgenre med den sædvanlige politiske forsvarstale for regeringens politik og derigennem levere en raffineret udgave af den politiske forsvarstale. Den personlige foredragsgenre er af cirka en hel times varighed, modsat den politiske tale som er underlagt nyhedsstrømmens krav om hurtige og korte svar. Dette giver Fogh mulighed for gradvist at

opbygge et personligt samhørighedsforhold mellem Grundtvig, Kierkegaard og ham selv, hvilket får ham forankret dybt ind i dansk kultur og tænkning og dermed også på bølgelængde med det dansk-etniske og kulturkristne publikum. Det tematiske indhold i den personlige foredragsgenre er undervejs blevet vinklet nøje, således det til sidst kan tjene som et politisk svar ind i en højaktuel udenrigspolitisk situation, hvor svaret er funderet dybt ind i dansk kultur og tænkning. Ud over sin politiske måde at udnytte den personlige foredragsgenre på formår Fogh tillige at få smeltet sin person sammen med denne udnyttelse, således at fire faktorer smelter sammen i en enhed: Ham selv personligt, statsministerrollen, regeringens politik og befolkningens kulturværdier.

Figuranalyse - sammenligninger

Anders Fogh Rasmussen bruger et par sammenligninger i sin tale, som understreger pointerne fra ovenstående ordanalyse vedr. de abstrakte friheds- og ansvarsbegreber. I den første anvender han begreberne i en sammenligning over til en anonym alkoholikers liv:

Vi må tage ansvaret for os selv simpelthen, fordi der ikke er andre til det. Tag f.eks. en alkoholiker. Det nytter ikke at undskylde sig med, at det er en medfødt tilbøjelighed, eller at hans far var fordrukken, eller at han havde en trist barndom og tidligt kom i dårligt selskab [...] At vælge sig selv er et vidtgående valg. For vi vælger os selv med alle vore fejl og mangler [...] det betyder, at jeg tager et ansvar for mig selv med hud og hår og fejl og mangler og dermed også ansvaret for at rette op på skavankerne. Men ansvar forudsætter frihed. For hvis vi ikke har frihed, så kan vi ikke med nogen rimelighed blive stillet til ansvar.

Denne sammenligning ændrer den abstrakte form af friheds- og ansvarsbegreberne til en mere konkret form, en personlig form, således at publikum nu tænker i baner af personer, når ansvar og frihed skal placeres. Fogh forfølger personliggørelsen af de abstrakte friheds- og ansvarsbegreber ved yderligere at tilføje en sammenligning som afslutningen på hele sin tale. Her sammenligner han sin grundholdning over til en lettere humoristisk anekdote:

[...] husmanden, Hans Pedersen [...] havde selv ryddet det barske jordstykke for træer og ukrudt og sten. I sit ansigts sved havde han opdyrket jorden og kunne nu nyde frugten af sin indsats med en pæn kornhøst. Præsten stoppede op for at snakke med Hans Pedersen. 'Hans', sagde han, 'det er vel nok en velsignet og flot kornmark, du har fået ud af det. Lad os takke Herren for hans nådegave til dig'. 'Joh tak', sagde Hans Pedersen, 'jeg er også Herren vældig taknemmelig. Men pastoren skulle nu have set, hvordan jorden den så ud, da Vorherre var alene om at passe den!'

Hermed får Fogh bragt sin anonyme, ikke-navngivne, og i det hele taget identitetsforladte alkoholiker til at tage en ny form: en navngiven etnisk dansk bonde med et religionskritisk verdenssyn. Ændringerne af den abstrakte form på friheds- og ansvarsbegreberne til en personlig form ændrer også indholdet af dem. Formgivning er ikke en uskyldig aktivitet, da formgivning skaber tænkemåder, der leder til forskellige måder at omgås sig selv, andre og verden på, hvilket også ses i Foghs tale her. De sekulære og alkoholglade danskere med en gammel landbrugs-kulturel historie bag sig kan forholdsvist nemt identificere sig med sammenligningerne over til alkoholikeren og den navngivne etniske danske bonde med det religionskritiske verdenssyn. Det har de mere religiøse og afholdende muslimer med beduinkultur og arabisk klingende navne noget sværere ved. Når den tørlagte alkoholiker sammen med den religionskritiske bonde samtidig repræsenterer forbilledet, efterlader det en implikatur om, at muslimerne skal tage ved lære af dansk kultur. Fogh ekspliciterer denne implikatur i sammenligningerne andet steds i talen:

Efter min opfattelse kan det danske samfund godt rumme flere religioner [...] Men der er en klar forudsætning [...] Og den er, at islam og enhver anden religion finder sin plads inden for det joviale danske samtalemokratiet. At alle muslimer praktiserer islam på en måde, der er i overensstemmelse med de danske traditioner for jordnærhed, pragmatisme, fredelig samtale og respekt for andres holdninger.

Fogh udnytter til fulde, at publikum er etniske og sekulære danskere med interesse for dansk kulturhistorie og kulturkristendom, for kun de vil kunne forstå dybden af anekdoten. Bagsiden af denne udnyttelse er dog, at Fogh

fastcementerer sin politiske forsvarstale gennem forklaringer, hvor der ikke levnes plads til et dialogisk rum med den mellemøstlige kultur. Der er tale om det der i apologi- og undskyldningsretorik kaldes en ren 'afstivning' af sine synspunkter (Ware and Linkugel 1973).

Lige så sjældent en humoristisk anekdote findes i en politisk tale, lige så ofte indgår den i foredragsgenren, uden det dog udelukker den fra den politiske tale. Det er særligt gennem anekdoten, at Fogh får udnyttet foredragsgenren til at få sit politiske budskab ud om, at religion skal fylde mindre i det offentlige rum; en pointe han sagde direkte for åben skærm et par måneder senere, hvor Muhammed-krisen var eskaleret til sit højdepunkt (Olesen 2006).

Figuranalyse - metaforer

Anders Fogh Rasmussen indleder sin eneste synlige og aktive metafor med at tale om "et dilemma mellem etisk subjektivism og etisk objektivism", hvor han sammenfatter dilemmaet ved at sige: "Tilsyneladende står vi med en knude, vi ikke kan løse op". Efter introduktionen af metaforen introducerer Fogh samtidig et nyt ord, som hidtil ikke har været til stede i talen, "løsning", som han bruger seks gange. Han kobler løsningen som svaret på dilemmaet ved efterfølgende at sige: "Efter min opfattelse er der en vej ud af dilemmaet. Løsningen ligger i [...]". Længere fremme i talen uddyber han formålet med "løsningen", hvor det bliver tydeligt, at den bygger op til den afsluttende anekdotes religionskritiske pointe:

Det var Søren Kierkegaard, som åbnede mine øjne for løsningen. Kierkegaard så løsningen i troen på Gud [...] Men jeg tror, at der kan være fordele i at udvide løsningen, så den rækker ud over kristendommen. Så den er almen og generel. Så den ikke skelner mellem Gud og Allah [...] Så den henvender sig til alle mennesker alene i kraft af, at de er mennesker. Det ville bidrage til at skabe en mere fredelig verden [...].

Efter introduktionen af metaforen øger han også sin brug af retoriske spørgsmål, idet han kun gjorde brug af dette en gang før metaforen mod otte gange efterfølgende, og hvor spørgsmålene netop retter sig mod etikken, som metaforen kredser omkring. Metafor og retorisk spørgsmål har som retoriske stilfigurer det tilfælles, at deres dimensioner er mere usynlige og trækker på

højere kognitivt niveau, modsat for eksempel dimensionerne i stilfigurerne antimetabole og anafor, som har tydelige lyd- og rytmeaspekter. Foghs metafor og retoriske spørgsmål deler derfor både form og indhold i talen og indeholdes også i begge genretyper, omend i mindre grad i den politiske tale for metaforens vedkommende. Ligesom ved rollerne i de to genrer formår Fogh endnu engang at forbinde dem gennem det, de har til fælles.

Metaforen 'knode' med tilhørende problemløsning er begge italesatte og synlige i talen. Men de trækker på en usynlig og ikke-italesat metafor, som jeg i det følgende vil synliggøre og italesætte. I forbindelse med ordene 'knode' og 'løsning' går Fogh meget definerende til værks, idet han seks gange bruger formuleringer som: "[...] jeg vil kalde det [...]" og "det, vi kunne kalde [...]". Yderligere er han meget forklarende og argumenterende, som for eksempel når han bruger følgende vendinger: "Da der ikke findes gyldige normer, er det umuligt at [...] Følgelig er det [...] Det betyder ikke, at [...] I så fald mener jeg godt, at man kan argumentere for [...]" osv. Fogh går sagligt, fagligt definerende, forklarende og problemløsende til værks, hvilket kan sammenfattes til en meget rationel tilgang. Samtidig viser han også, at han er en meget nytteorienteret person, når han som tidligere fremhævet kun bruger bestemte tolkninger af Grundtvig, som passer ind i hans politik og lader andre tolkninger ude af betragtning. Også anekdoten bygger på den meget nytteorienterede tilgang, hvor det er den materialistiske værdi, marken og dens udbytte, der er målestokken for, hvad der er op og ned i sagen. Helt tydeligt kommer den nytteorienterede tilgang til udtryk i følgende udsagn: "Men jeg tror, at der kan være fordele i at udvide løsningen, så den rækker ud over kristendommen". Værdiskalaen er ikke sand-falsk, som den typisk er indenfor religion; værdiskalaen er derimod mål-middel, som den typisk er indenfor politik. Løsningens fordele afgør sagen og relaterer sig til et højere mål, hvilket for Fogh drejer sig om det tidligere citerede politiske mål: "Det ville bidrage til at skabe en mere fredelig verden [...]". Kombinationen af den rationelle og nytteorienterede tilgang vidner om 'homo economicus' eller 'economic man' (Zak 2010, 158), som den indlejrede og usynlige metafor i talen. Denne ser netop mennesket som et rationelt og fornuftsbetonet væsen, der selv besidder nøglen til løsningerne i de forskellige situationer, og som dermed ikke har brug for en guddommelig magt udenfor sig selv.

Med baggrund i Millers hierarkier trækker Foghs styrende metafor dermed på en videnskabelig livsform, som præger hele den vestlige kultur, og som har rødder tilbage til Platon som filosofiens grundlægger i det antikke Grækenland. Dette står i kontrast til en mellemøstlig kultur, der bærer på andre værdier, hvilket forstærker Foghs kulturkamp, som var på dagsordenen i nullerne (Munkøe 2011, 20). Metaforen rammer endda den helt overordnede faktor, den menneskelige natur som øverste niveau i Millers hierarki, hvor den alene anskuer mennesket som styret af rationalitet. På den måde bliver metaforen en slags mastermetafor. Med Joshua Gunns (2004, 18) ord kan denne master-metafor sammenfattes til at være den genre eller etikette, der bedst beskriver den psykologiske form, som overbeviser gennem stimulering af gentagelsens glæde. Gunn (2012, 359) påpeger videre, at genrer formidler følelsen af form gennem sprog. Foghs tale, med den styrende master-metafor, efterlader en følelse af afklarethed hos publikum, hvor de nu ved, hvordan tingene hænger sammen; hvad der er mål og middel.

Fogh er kendt som en disciplineret og kontrolleret person, hvilket nemt lader sig identificere med den indlejrede mastermetafor 'economic man'.¹² Foghs metaforbrug understreger Lakoffs and Johnsons (1980/2002, 165) pointe om "[...] den kraft metaforen har til at skabe en virkelighed, snarere end bare at give os en måde at begrebsliggøre en allerede eksisterende virkelighed på". Dany Badrans tilføjer: "metaphor can therefore also be used as a tool for control and is consequently ideological", og hvor den i læserens konstruktion af argumenter "becomes the cognitive link between her- or himself and the text producer in that the intentions of the text producer could presumably be realised through the producer-controlled decoding of the metaphor by the reader" (Badran 2012, 130;133-134). Foghs metaforbrug synliggør hans politiske ærinde, og dermed også den politiske forsvarstalegenre, men samtidig fungerer hans metaforbrug også som en overbygning til eller afrunding af den personlige foredragsgenre omkring inspirationen fra de to danske tænkere.

¹² Fogh blev så kendt for sin disciplinerende og kontrollerende måde at optræde på, at der i medierne indfandt sig en metafor til at udtrykke det: "Foghs drejebog", se for eksempel (Mylenberg og Steensbeck 2009, 57).

Konklusion

Gennem sin måde at kombinere den personlige foredragsgenre med den politiske forsvarstalegenre formåede Anders Fogh Rasmussen i sin tale på Vartov den 30. november 2005 at forme sine tilhørers erkendelse af den eskalerende Muhammedkrise i videst muligt omfang.

Publikum var kommet for at høre Fogh tale om, hvorledes Grundtvig og Kierkegaard havde inspireret ham på det personlige plan, hvilket de fik svar på gennem Foghs deltagelse i og anvendelse af den personlige foredragsgenre. Samtidig fik Fogh flettet den politiske forsvarstalegenre ind i den personlige foredragsgenre, således han tillige leverede et forsvar for regeringens førte politik under den eskalerende Muhammedkrise.

Fogh lykkedes i sin sammensmeltning af de to genrer ved at smelte fire faktorer sammen i en enhed: ham selv personligt, statsministerrollen, regeringens politik og befolkningens kulturværdier. Sammensmeltningen lykkedes ved at han udnyttede, at der fokuseredes på ham som person i begge genrer. Videre udnyttede han sin statsministerrolle, hvorfra hans egen person ikke kan skilles, således at han kunne bruge det politiske og statsministerielle 'vi', samtidig med at han holdt et personligt foredrag. Foredragsgenrens emne om Grundtvig og Kierkegaard lagde med deres fokus på henholdsvis frihed og den enkelte rammen for emnet den personlige frihed, som er et af partiet Venstres grundholdninger. Dette udnyttede Fogh til at konvertere de to religiøse tænkeres inspiration af ham selv til en meget klar politisk tale ind i den højaktuelle religions-politiske situation. Modsat den politiske tale, som er underlagt nyhedsstrømmens krav om hurtige og korte svar, er den personlige foredragsgenre af cirka en hel times varighed. Dette udnyttede Fogh til gradvist at opbygge et personligt samhørighedsforhold mellem Grundtvig, Kierkegaard og ham selv, som fik ham forankret ind i den danske kultur og tænkning og dermed også på bølgelængde med de dansk-etniske og kulturkristne tilhørere.

Gennem den indlejrede og styrende metafor 'economic man' trak Fogh på en livsform, som præger hele den vestlige kultur med sit rationelle menneskesyn, og dermed også passede godt til de sekulære dansk-etniske tilhørere. Dette står i kontrast til en mellemøstlig kultur, der bærer på andre værdier, hvilket forstærkede Foghs kulturkamp tilbage i nullerne. Metaforen

fungerede som ideologisk værktøj i Foghs politiske tale, men også som et brand på ham selv, da han var og er kendt som en disciplineret og kontrolleret person, som nemt lader sig identificere med economic man.

Ved en strategisk udnyttelse af de to genrer formåede Fogh at sammenkoble situation og intention på alle tre intentionsniveauer: det han ønskede at opnå, det situationen krævede, og det som kulturen fordrede, indfrier han i talen. Det er igennem denne, næsten, perfekte sammenkobling af disse tre intentionsniveauer, at hans tale var egnet til at forme sine tilhørers erkendelse af den eskalerende Muhammedkrise i videst muligt omfang.

Litteraturliste

- Badran, Dany. 2012. "Metaphor as argument: A stylistic genre-based approach". *Language and Literature* 21:2, 119-135.
- Bastian, Heather. 2012. "Reading metaphors of Genre". *Reader*, 63/64, 114-134.
- Bendtsen, Simon. 2013. "Egyptens ambassadør under Muhammed-krisen: Jeg fortryder intet", *Berlingske*, 01.12.2013. Besøgt 14. februar 2019. <https://www.b.dk/nationalt/egyptens-ambassadoer-under-muhammed-krisen-jeg-fortryder-intet-0>.
- Berkenkotter, Carol og Huckin, Thomas N. 1993. "Rethinking Genre from a Sociocognitive Perspective". *Written Communication*, 10/1993, 475-509.
- Berlingske Research. 2008. "Tidslinje: Sådan forløb Muhammed-krisen", *Berlingske*, 07.01.2015. Besøgt 14. februar 2019. <https://www.berlingske.dk/internationalt/tidslinje-saadan-forloeb-muhammed-krisen>.
- Birkelund, Regner. u.d. "Frihed". *Grundtvigsk Forum*. Besøgt 14. februar 2019. <https://grundtvig.dk/grundtvig/kultur-samfund/samfund/frihed/>.
- Bitzer, Lloyd F. 1968/1997. "Den retoriske situation" i *Rhetorica Scandinavia*. Ödåkra: Retorikforlaget, nr. 3, 1997, inklusiv 'klassikerintroduktion', s. 9-17 [oversat til dansk af Jens E. Kjeldsen fra "The Rhetorical Situation" i *Philosophy & Rhetoric*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1968, Vol. 1, No. 1, s. 1-14]

- Chrz, Vladimír and Cermák, Ivo. 2007. "Genre as a Tool of Interpretation: The Individual in the Context of Culture¹". *Ceskoslovenska Psychologie*, 70-79.
- Didrichsen, Adam. 2003. "Lacan: Strukturalistisk psykoanalyse" i Lübcke, Poul (red.) *Fransk filosofi*. Vor tid filosofi. København: Politikens Forlag, 204-216.
- Foss, Sonja K. 1996. "Generic Criticism". I *Rhetorical Criticism. Exploration & Practice*. kap. 7 [179-236]. Illinois: Waveland Press,
- Gunn, Joshua. 2004. "The rhetoric of exorcism: George W. Bush and the return of political demonology". *Western Journal of Communication*, 68:1, 1-23.
- Gunn, Joshua. 2012. "Marantha". *The Quarterly Journal of Speech*, 98:4, 359-385.
- Habermas, Jürgen. 1971/2001. "Vorbereitende Bemerkungen zu einer Theorie der kommunikativen Kompetenz". I *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie - was leistet die Systemforschung?* red. af Jürgen Habermas & Niklas Luhmann. Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag. Oversat til dansk af Peter Widell & Peter Widell og Niels Hornsborg Jensen som "Forberedende bemærkninger til en teori om den kommunikative kompetens". I *Can You Reach the Salt?: Pragmatikkens klassiske tekster* red. af Carol Henriksen, 137-170. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Harrell, Jackson og Linkugel, Wil A. 1978. "On Rhetorical Genre: An Organizing Perspective" i *Philosophy and Rhetoric*. Vol. 10, Issue 4, 262-281.
- Kierkegaard, Søren. 1847/1962. *Kærlighedens gerninger*. Søren Kierkegaards Samlede Værker, Bind 1-20. 3. udgave, 1962, bind 12. København: Gyldendal.
- Kjeldsen, Jens E. 2006/2009. "Retorisk genreanalyse". I *Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk kritik* red. af, Marie Lund Klujeff & Hanne Roer, 85-114. 2. udg., 2009. København: Hans Reitzels Forlag.

- Klujeff, Marie Lund. 2009. I *Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk kritik* red. af, Marie Lund Klujeff & Hanne Roer, 167-190 2. udg. København: Hans Reitzels Forlag
- Lakoff, George and Johnson, Mark. 1980/2002. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. Oversat til dansk af Ulrik Hvilshøj og Hanne Salomonsen som *Hverdagens metaforer* 2002. København: Hans Reitzels Forlag.
- Løgstrup, Knud Ejler. 1968. *Opgør med Kierkegaard*. København: Gyldendal.
- Mikkelsen, Morten. 2005. "Grundtvig og Kierkegaard med nye øjne". *Kristeligt Dagblad*, 30.11.2005. Besøgt 14. februar 2019. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/grundtvig-og-kierkegaard-med-nye-øjne>.
- Miller, Carolyn R. 1984/2001. "Genre as Social Action". *Quarterly Journal of Speech*, 70, 151-167. Oversat til norsk af Kjell Lars Berge som "Genre som sosial handling". *Rhetorica Scandinavia*, 18/2001, 17-35.
- Munkøe, Malte Mikkel. 2011. "Borgerlig kulturpolitik og opgør med det kulturradikale dannelsesprojekt", *Vision*, 02/2011.
- Mylenberg, Troels og Steensbeck, Bjarne. 2009. *Præsidenten – Foghs Danmark 2001-2009*. København: Gyldendal.
- Olesen, Ole Birk. 2006. "Fogh foreslår mindre religion i det offentlige rum". *Berlingske*, 17.02.2006. Besøgt 14. februar 2019. <https://www.berlingske.dk/samfund/fogh-foreslaar-mindre-religion-i-det-offentlige-rum>.
- Petersen, Jørn Henrik. 2014. *Pligt & ret - Ret & pligt Refleksioner over den socialdemokratiske idéarv*. University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences, vol. 477. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Rasmussen, Anders Fogh. 2005. "Grundtvig og Kierkegaard – nogle af mine vigtige kilder". *Statsministeriet*, 30.11.2005. Besøgt 14. februar 2019. http://www.stm.dk/_p_7488.html.

- U.forf. 2003. "Ville allerede være statsminister som dreng". *Børsen*, 01.12.2014.
Besøgt 14. februar 2019.
<https://borsen.dk/nyheder/avisen/artikel/12/985726/artikel.html>.
- Ukendt forfatter. 2009. "Anders Fogh Rasmussen (V)". *Folketinget*, 22.04.2009.
Besøgt 14. februar 2019.
[https://www.ft.dk/da/medlemmer/folketingetsmedlemmer/anders-fogh-rasmussen-\(v\)](https://www.ft.dk/da/medlemmer/folketingetsmedlemmer/anders-fogh-rasmussen-(v)).
- Ukendt forfatter. 2014. "Anders Fogh Rasmussen". *Danmarkshistorien og Den Store Danske*, 01.12.2014. Besøgt 14. februar 2019.
<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/anders-fogh-rasmussen-1953/>.
- Venstre. 2006. "Fremtid i frihed og fællesskab". *Venstres Principprogram*.
Besøgt 14. februar 2019.
<https://www.venstre.dk/politik/principprogram>.
- Villadsen, Lisa. 2009. "Genre". I *Retorik, teori og praksis*, red. af. Charlotte Jørgensen og Lisa Villadsen 99-113. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Ware, B.L. & Linkugel, Wil A. 1973. "They Spoke in Defense of Themselves". *Quarterly Journal of Speech*, Vol. 59, Issue 3, 273-283.
- Zak, Paul J. 2010. *Moral Markets: The Critical Role of Values in the Economy*. New Jersey: Princeton University Press.